

Завърши и тазгодишното Берлинале - един от трите най-големи световни кинофестивала. На пишна гала-церемония бяха раздадени Златната и сума ти сребърни мечки, чуха се похвални слова, пророниха се, както си му е редът, и доста благодарствени сълзи.

За кой ли път вече решенията на журито се възприемат и от критици, и от публика с недоверчиво вдигнати вежди и смутено озъртане. Берлинале настойчиво изгражда реномето си на фестивал, който опровергава в последния ден и най-аргументираните прогнози и очаквания.

Всички големи вестници тук - от левия до десния политически спектър - публикуват всекидневно по време на фестивала нарочни таблици, съставени от оценките на показаните филми на именити кинокритици с различни вкусове и обществени позиции. От дни всички те бяха рядко единодушни за качествата на два от филмите на конкурсната програма - бразилският “Tropa de Elite” (“Елитно подразделение”) бе нареждан сред най-несполучливите филми на фестивала, а оценките за американския “Standard Operating Procedure” (“Стандартна процедура”) бяха само малко по-благоклонни.

Но ето че на финала на “Tropa de Elite” бе присъдена “Златната мечка”, а второто по ранг отличие - голямата награда на журито “Сребърната мечка” получи “Standard Operating Procedure”. Без да се впускаме в подробности, ще споменем само, че бразилският филм третира по спекулативно зрелищен начин тежкия проблем за поголовно властващото насилие, корупция и беззаконие в предградията на Рио. Документалният “Standard Operating Procedure” на режисьора Ерол Морис има една тема - произволната гавра с основни принципи на хуманизма и на човешките права в затвора “Абу Граиб”. Въпреки че критиците бяха на едно мнение - филмово и двете концепции са решени с негодни средства, журито, председателствано от известния със своите левичарски и антиамерикански позиции гръко-френски режисьор Коста Гаврас, реши по своему...

Отличаването със “Сребърна мечка” на филма “There Will Be Blood” бе по принцип очаквано. Изненадата тук обаче дойде от това, че наградата се даде на Пол Андерсън за режисура, а не на Даниел Дей Луис за актьорско майсторство, чиято великолепна игра бе по мнението на почти всички основната заслуга за зловещото, мрачно и потискащо въздействие на филма.

Резервираната уж за американския актьор “Сребърна мечка” бе присъдена за всеобща изненада на иранеця Реза Наджие за ролята му в жанровия филм “Песента на врабчетата” - солидно, професионално, ангажирано изпълнение, но предвид върховното постижение на Дей Луис, отличаването на Наджие поражда по-скоро недоумение. Отговорът трябва навярно да се търси в гризливото балансиране, не без влиянието на фестивалния директор Кослик, на разпределянето на фестивалното внимание и признание между различните филмови региони на света. А това, разбира се, е област от висшата дипломация, която няма много общо с чисто кинематографичните качества на заглавията.

В този пристрастен заключителен репортаж ще прескочим всички останали награди и ще споменем само едно решение, което наистина бе посрещнато с всеобщо въодушевление. Става дума за изключителната млада актриса Сали Хокинс и нейното незабравимо участие в “Harry-Go-Lucky” на британския култов режисьор Майк Лий. Това бе една привидно лека, бликаща остроумие и зареждаща всеки отделен зрител в киносалона с позитивна енергия продукция, която бе насъщно нужна на фона на мрачните и потискащи филми, преобладаващи на Берлинале 2008. “Harry-Go-Lucky” припомни обикновените, вечни човешки ценности, с главна героиня, която носи светлина, игривост, предразполагаща добронамереност. Сали Хокинс получи “Сребърна мечка” за най-добра женска роля и събра с неподправената си и спонтанна радост може би най-единодушните аплодисменти на церемонията.

Нека отделим пак в реда на пристрастни бележки за 58-ото Берлинале един филм от всички останали, чието значение излиза далеч извън рамките на този фестивал. За пръв път на международен екран в Берлин видяхме “Катин” на Анджей Вайда - най-съкровения филм на майстора, тъй като в него той разказва за непознатата досега съдба и на своя баща, убит като полски офицер през 1940 г. в Съветския съюз.

В “ПРО и АНТИ” вече писахме за филма, посветен на избиването на 22 000 полски офицери в СССР още когато той излезе на полския екран през септември. Междувременно “Катин” е номиниран за “Оскар”, гледан бе в Полша от 3 милиона зрители и бе обявен от руските медии за плод на клеветническа и враждебна спрямо Русия кампания.

Включването на “Катин” в програмата на Берлинале бе акт на не съвсем обичайна културно-политическа смелост. Разказването, писането, показването на престъпленията на комунизма в германската публична среда винаги се свързва с опасения, че по този начин се релативират национал-социалистическите злодеяния. В Германия съществува непоклатим, политически коректен консенсус, че престъпленията на Третия райх са уникални и недостижати от никого и никъде в човешката история.

Толкова по-шокиращо бе за германските зрители да присъстват на финалните сцени на филма. Те са неописуемо разтърсващи, под звуците на гениалната музика на Пендерецки хладнокръвният разстрел, извършван от палачите на НКВД нагнетява нечовешки ужас. Пред аудиторията на “ПРО и АНТИ” мога да призная, че не можах да се сдържа, когато се заредиха финалните титри, и съвсем непрофесионално извиках гръмогласно във вцепенения и безмълвен салон: “Позор за Русия, позор за комунизма!” Без излишна скромност ще добавя, че на следващия ден репортажите в големите берлински вестници отбелязаха това произшествие като пример за възмущението, обхванало публиката...

За разбирането на събитието от 1940 г. е нужно да се знае, че плененият полски офицерски корпус се състои по това време в по-голямата си част от запасни чинове. Става дума за хиляди университетски учени, инженери, лекари, гимназиални учители, художници, писатели, композитори и музиканти - цветът на полската нация. Така безсмисленото на пръв поглед, нечовешко решение на Политбюро на КПСС за тяхното

унищожаване се вписва в зловещата комунистическа логика - за да бъде покорен полският народ, за да бъде проведена успешно неговата съветизация, трябва да бъде изстребен неговият истински елит.

В течение на няколко седмици се случва същото, което комунистическата власт е вършила в течение на години над милиони свои сънародници в самата Съветска Русия, същото, което нейните агенти извършват в кърваво-червените месеци на 1944 - 45 г. и в България.

Същинската си сила филмът черпи обаче не толкова от безмилостния за зрителя сблъсък с невъобразимото престъпление. То е познато - влизайки в киносалона, всеки така или иначе знае какъв сюжет го очаква. Истинският гняв се надига със задушаваша сила по-нататък, когато повествованието се развива в следвоенна Полша, когато новите власти - от Москва и от Варшава - започват да създават мита за бъдещата “вечна дружба между съветския и полския народ”. Тя се гради върху една публична лъжа - извършеното от Съветите масово престъпление се приписва от пропагандата на Германия.

Пречупването на волята на поробения става с помощта на лъжата. Оказва се, че покорността и примирението не са достатъчни. Режимът на убийците изисква от жертвите и от техните близки да бъде и обичан.

Трябваше да минат 51 години преди Борис Елцин публично да поеме вината за избиването на полските офицери и да предаде документа с решението на Политбюро за тяхната екзекуция на своя полски колега Лех Валенса. Но ето че днес, 15 години по-късно, московският официоз “Российская газета” отново поставя под съмнение “версията” за разстрелите по заповед на Москва и пише, че траурните полски церемонии в Катинската гора вместо да помагат за постигане на истината, само “отдалечават от нея”...

Толкова по-важен бе жестът, който направи германският канцлер Ангела Меркел. Нейното единствено посещение на Берлинале 2008 бе именно на премиерата на “Катин”, след което тя заедно със съпруга си се оттегли на едночасов разговор с Анджей Вайда и неговия екип. В съседна Полша този акт на уважение към паметта на жертвите на масовото убийство бе регистриран с голямо внимание.

Каквито и нови кампании на лъжата и премълчаването да измислят наследниците на престъпниците от Катинската гора вече има средство с по-голяма публична мощ и от най-съвестните трудове на историците. Вече съществува произведение с необикновено внушителна художествена сила - “Катин” на Анджей Вайда ще бъде сред филмите, които никога не остаряват, и които за жалост винаги ще са нужни.